

Багши
булан

Михаил БАТОИН

Эхын гэрэлтэ
дурасхаалда

СҮМБЭЙ баатар

(Сагаан һарын зүжэг)

(Ургэлжээл. Эхинийн февралин 11, 14-ийн дугаарнуда).

БАР. Бирагүй амитан...

ЭХЭ. (Хулгайшанд). Зай, айлшан болохот. Манайда ороож сагаалгаты.

ХУЛГАЙШАН. (Тэсээж ядан). Тинэхэм! Тинэхэм! Сагаалам!

(Эхэ, Хулгайшан гэртэ ороно Эх мүнгэн хүбөөтэй аяга халимадүүрэн сэгээ хэжэ угзэн. Хулгайшан хомхойгоор гудамхина, ногтуу болоно.

ХУЛГАЙШАН.

Танхын сэгээ сэнтэй юм,
Таатай зохиц ундан юм.
Сагаан эдээн дээжэ юм,
Сэсон хүнэй зугаа юм.

БАСАГАН. Бидэ хоргодолсожо наадай! (Барта) Ши ангуушан болохош. Бидэ шандагадбди. (Дүүдээ) Зай, гүйлдээ хоргодое!

(Басаган хүбүүн хоёр гүйлдэн хоргодоно. Бар гайхан зогсоно).

БАР. (Набараа харасагаан согсойн нууна). Би бар гээшэб. Шандаган мэтэ жэжэ амитадаа яхамниб.

ҮНЭН. Хүүгэд илгээжэ наададаг юм. Эдэнтэй наадыш. Ушээ зулзагахан зандаал ха юмши.

БАР. Наадахагүйб. (Буруу хаража). Би ябахам.

ХҮҮГЭД. (Эндэ тэндээ бултайдан). Гүүг-гүүг!

ҮНЭН. Эзэн эхэнэрым хүлеэгышдаа. Сагаан һарын бэлэг угэхэ.

(Гэртээний Эхэ, Хулгайшан гарана. Хулгайшан найгарган нарха мүргөөд нуушана).

ХУЛГАЙШАН. (Дуулалдаа).

Архин эрдэм солгөөхон!
Арбан гурбан жолоогойн
Арга шэdi шудалааш һaa,
Аргалгүйхэн динилдэбэ...Хомхой сэдхэл динилээл һaa,
Хэмээ алдан уугаал һaa,
Ара тээшээ алдалхаш,
Адаг эрэ гэгдэхэш...

(Хулгайшан тэршэлхээр хурхираа).

(Бар ногтуугай ааша гайхан харана. Эхэ, Үнээн хоёр хоорондоо юушье зүвшэнэ. Хүүгэд гүйлдэн ерэнэ).

ХУБҮҮН. Маанадтай дэмыл нааданагүйшдаа...

БАР. һумбэйе барижээ эдидэг баатар хаанаб?

БАСАГАН. Дүү хүбүүемни һурана гүш?

ХУБҮҮН. (Барта дүтэлжэ). Энэ байнаб...

БАР. (Гайхан). Ши?! Энэ ши һумбэйе эдидэг гүш?

ХУБҮҮН. Билбидаа... Тэрэ һумбэйнин энэ гаргам байнал. (Угаяа харуулна).

БАР. (Гэдэрэг һүрэн). Юу?! (Шэртэн хаража). Энэши... Иимэ юумэнүүдээшэнэймий хажуудаа обоо ябта хэбтэгшэл. Намайе мэхэнэ, гасаална гүт?

ХУБҮҮН. Энэшии өөрөө һумбэй бэшэ. һумбэй досоонь байна.

БАР. Досоонь! Тэрэтомо һумбэй энээн соо гээшгүй?

БАСАГАН. Тиймэл даа, досоонь һумбэй...

БАР. (Хүбүүнэй гартахи угжа холоо үнэрдээд). Яагаа жэгтэй юм... Хэн тэрэ һумбэйе энээн руу хэжэрхийгээшэб? (Хүбүүнэ). Ши гү?

(Энээдээн болоно).

ХУБҮҮН. Угы... Эжымий...(Хүбүүн угжаяа хүхөөд, хүхэлтийн ходолоод, шэвшиг болгон, Барай шэхэн руу аяатайгаар үлээжэриин. Бар сопожо саана һүрэшэн. Энээдээн болоно).

БАР. (Шэхээз набардажа). Шэхэм тагжашабал. Яагаа пянга аяатай һумбэй гээшб! Жэгтэйгээр шоглодог хүнүүд байнатдаа. Дан үни айлшална хаб-гэртээ бусахамни хадаа... (Хулгайшан тээши хаража). Энэ амитан хайшан гэшооб?

БАСАГАН. һумбэйдэдийдэшоо...

БАР. Ухшоо гү? һумбэй алажархёогү?

ХУБҮҮН. Энэ сагтаа амидырха...

(Хүбүүн хулгайшанай шэхэндэ аутэ угжаараа абяа гаргана. Хулгайшан һэрижэ, толгойгоо һэжэн һуутараа, утжын хүгжэм доро хатаржа эхилнэ. Бар

А.ГЕРГЕНОВЭЙ зураг

ехэл гайхан харана).

ЭХЭ (Барай толгой эльбэжэ). Амитан бүгэдэ нялха нарайхаа эхынгээ һүхээж, тэнжээд юм даа. Бултадаа "саг тоогий үргэлжэл, сагаан һүнэй ургамалнууд" гээшэдэй даа.

ХУБҮҮН. Тэрэ һү би һумбэй гэдэгби.

БАР. Бүри юушье (толгойгоо һэжэнэ) ойлгохёө болишобоб. Намайе ингэж гасаалжа наадахаяа дуудаа хя юмта даа. Энэ Хулгайшан хайшан гэнэ гээшб?

БАСАГАН. Тэлэрбэ хя юм даа. һумбэй иимэх ёх шэдигэй. Гансаше түрээн эхымийн бэшэ, ондоошиб амитадай һүн үрнээртэн һумбэй юм (Үнээгээ эльбэжэ). Энэхэн улаагшанаймий һүн бидэндээ мүн лэ һумбэй юм.

ЭХЭ. Эхын һү эдикэ вөдөө бологшод, баатар хүсэгтэй болохдорог!

ҮНЭН. Муу муухайхаа айдаггүй.

ХУЛГАЙШАН. Энэ хүгжэмөө болигыт.

Хайлалыт!

ЭХЭ. Шишие, Бар, эхынгээ һүнэй хүсөөр иимэ вөдөргэн, шуран сөбөн ябаналиши.

ҮНЭН. Эхынгээ һүөөр тэнжээн хадаал мяхаши, алуурша Хулгайшаннаа намайе энэ һүни аbaraалши.

БАР. һумбэй. һумбэй. Энээхэн һүмбэйн хүбүүнэй айгаад, бархирхаяа болишонон тэрэ һумбэй гэжэ аймшагтай арьяатанд бажуулгажа алуулхамни гэжэ ханаад...

Угы тээд, тэрээн миний хоолойдо ахаадаа лэ...

ХУЛГАЙШАН. Болигыт энэ хүгжэмөө! Түгшэж үхэхэмнил... Хожом болёолби. Хамаг муутаяа хахасаалб! Болигыт хүгжэмөө! (Хүбүүн наадахаяа болино. Хулгайшан һаалд һуушана).

ҮНЭН. Тэрэини һумбэй бэшэл даа. Харанхыгаар халха хэжэ, муу юумэ хэдэг яар яндан тонуулсан. Бэрхэш! Ши тэрэниие айлгажа, нурдооба хя юмши.

ХУЛГАЙШАН. Болеоб! Болеоб!

ЭХЭ. Тийхээдээ шимнай һумбэй баатар болоно гээшэлши даа.

ХУБҮҮН. Би баа һумбэй баатарби!

ОХО. Тийм өдөр, Мухамин...
ҮНЭН. (Үүгүүнэ). һумбэй

баатар! һумбэй баатар!

(Үүрэй голон задаржа, одо мүшэдэй дуул огторгойноо аалихан соностожо эхинэ).

БАР. (Нүүрэн дэбхэншээнэ). һумбэй баатарби! (Хүбүүнэй гархаа хүтэлжэ). Ши һумбэй баатарши! (Зал руу заажа). Эдэ бүгэдэ һумбэй баатарнууд ерэд һууна!

БАСАГАН. Эхын һү эдикэ вөдөө өөдөлхэн хадаа бидэ бултандыа аха, дүүнэрди. Нэгэн амита, халуун шуьатаа һүн шэгги сээр сагаан сэдхэлтэй баатарнууд гээшнди!

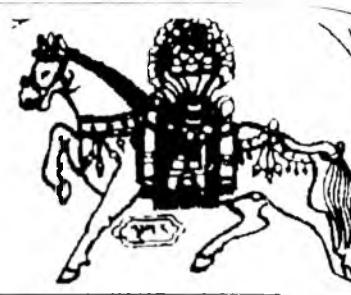
(Наран мандажа эхилнэ).

ЭХЭ. Тон тиймэ! Бултаа бидэ "саг тоогий үргэлжэл, сагаан һүнэй ургамалнууд" гэн гүй даа!

МУШЭД. Сахилзама сагаан
Сагаан һарын углөөс
Сарюун һайхан
Сагай эхийн хийн
Аглаг дайдын
Амитан бүгэдэ угтыта,
Амар мэндэн
Аялга дуугаар золгыта!ХАНГАЙ. Дуулим хангайн һэвшэн
дор,Дууша шубуудай шэргээн
соо
Улгэн дэлхийн ажамидарал
Улаан нараая угтанал!НАРАН. (Ууын оройгоор мандажа).
Хэшэгдүүрэн
Хубита үзүү үршөөхөө
Дүүлин, дүүлин,
Дэгдэж тандыа бусаалби.Энэхэй байдал
Элбэгхэн жаргал түхөөхөө,
Эршэ зоригой,
Элшээ угхэхөө ерээлби!ХҮҮГЭД. (Дуулалдана).
Алтанхан шара
наранаймнийАгууляяш тойрохонь
мүнхэхэн даа.
Амитадай үри бүгэдээнэй
Амгалан жаргаханболтогий даа.
Түхэрээн шара
наранаймнийТүбиэш тойрохонь
мүнхэхэн даа.
Түмэнхэн үнэр
бултанаймнийТүгэлдэр жаргахан
болтогий даа.
ЭХЭ. Дээшээ харгты бултадаа! Эхэ Бурхан тэнгэрийээ үзэгдэнэ!ЭХЫН ДУУН. Энэ замбин
Эхин юм даа
Эжын һумбэй,
Эхын һумбэй!Алтан дэлхийн
Амин юм даа,
Эжын һумбэй,
Эхын һумбэй!Шэди һайхан
Шүтөөн юм даа,
Эжын һумбэй,
Эхын һумбэй!Хамаг муунаа
Халха юм даа,
Эжын һумбэй,
Эхын һумбэй!Агуу ех
Адис юм даа,
Эжын һумбэй!
Эхын һумбэй!

(Дуунай үсээ тэнгэрийн одо мүшэд, нараа, наран бин болож эхын дуу аууряна).

Хүшэг.

Ц.Н. Номтоевой
суглуулбаринааМОРИН ЭРДЭНИ ТУХАЙ
ОНЬЮН ҮГЭНҮҮД,
ҮРЕЭЛНҮҮД,

ҮРГААЛНҮҮД

Үреэгэ нургажа, унаа болгоор
Үхибүүгээ нургажа, эсэгэ
болоорМорин дэлхээ дэбдихэ,
Үхэр эбэрээ тодохо.Морин номгён, -
Эзэн ябаган.Найн хүн мориёо магтажа,
Ахир эр һамгая магтажа.Үбгэн баабай
Үлэдэ тогтоож,Архиана сэргээм үргэбэ,
Агтынгаа дэлхэнхээ уяба.Морин найнин зүгнэжэ заадаха,
Муу мэдэж турьяха.Хаанашье төөрибэл,
Мориндоол найдаарай,

Жолоогоо нула табяарай.

Баатарнууд үбэл сагаан мориндо.

Зун бааран мориндо дуратай.

Орё морин эжээлээ олохо.

Залхуу хүн ханияа олохо.

Мориной муу зан - эзэнхээ,

Хүсэтий ябадалшан -
харуунханаа.

Хатарша жороонь - үүлтэрээр,

Зангийн һайхан - нургаалнаа.

Моринойгоо гараха дурагчийн,

бү